

dr Tatiana Kananowicz
Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich
Uniwersytet Gdański
e-mail: tatiana.kananowicz@ug.edu.pl
ORCID: 0000-0002-1156-5934

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Tatiana Kananowicz (przed rokiem 2016 – Tatsiana Siniauskaya-Suikouska / Tatiana Siniawskaja-Sujkowska / Tatiana Siniawska-Sujkowska)

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2002: dyplom magistra w zakresie filologii słowiańskiej (polskiej i rosyjskiej) nadany przez Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku, Białoruś, na podstawie pracy magisterskiej pt. *Stereotypowe formuły polskiej etykiety językowej*, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Borisa Normana;

2006: dyplom doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa słowiańskiego, lingwistyki przekładu nadany przez Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej na podstawie rozprawy pt. *Adekwatność funkcjonalna przekładu a sygnały metakomunikacyjne (na materiale przekładów prozy rosyjskiej XX wieku na język polski)*, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Romana Lewickiego, recenzenci: prof. dr hab. Wojciech Chlebda, prof. dr hab. Jan Mazur.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

Od 2006 r. do chwili obecnej – adiunkt w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich:

2006-2009 – Zakład Języków Wschodniosłowiańskich Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej;

2009-2011 – Zakład Translatoryki i Komunikacji Międzykulturowej Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej,

2011-2016 – Katedra Językoznawstwa Wschodniosłowiańskiego i Translatoryki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej;

2016 – obecnie – Zakład Języka Rosyjskiego i Przekładoznawstwa Instytutu Rusycystyki i Studiów Wschodnich.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

a) Tytuł osiągnięcia naukowego

Татьяна Кананович, *Научный текст в сопоставительном аспекте. Модели предложений и текстовая категория персональности/ имперсональности в русских и польских научных текстах гуманитарной направленности*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2022. 283 s. ISBN: 978-83-8206-449-0.

Recenzje wydawnicze: prof. dr hab. Zofia Czapiga, prof. dr hab. Tatiana W. Szmielowa.

b) Omówienie publikacji wskazanej w punkcie 4a

Monografia wpisuje się w szeroki nurt badań z zakresu lingwistyki i stylistyki tekstu, kontynuując od dawna rozwijany zarówno w stylistyce polskiej, jak i rosyjskiej wątek składni stylistycznej (E.A. Baženova, S. Gajda, E.Jędrzejko, M.A. Kormilicyna, M.P. Kotúrova, M.N. Kožina, N.M. Lariohina, T.Skubalanka, A.Starzec, A.D. Švejcer, A.Wilkoń, B.Witosz i in.), tu – w odniesieniu do tekstu naukowego, przy czym składnię rozumiem dwojako:

1) jako szczególny sposób „składania” tekstów polegający na doborze specyficznych dla danej odmiany stylistyczno-dyskursywnej konstrukcji składniowych i na szczególnym sposobie ich organizacji,

2) jako szczególny sposób ujęzykowania określonej semantyki tekstowej.

Podstawę wymienionych powyżej opisów składniowych stanowią w pracy odpowiednio system modeli zdaniowych (strukturalno-semantycznych typów zdań) oraz

tekstowa kategoria *personalności/ impersonalności*. Narzędzia te pozwalają nie tylko opisać teksty naukowe stworzone w ramach różnych tradycji kulturowo-językowych (tu: polskiej i rosyjskiej), ale też porównać je pod względem realizacji danych jednostek badawczych, umożliwiając zweryfikowanie głównej hipotezy badawczej, która brzmi następująco: tworzenie tekstów i ich gramatyczno-semantyczna organizacja są uwarunkowane dyskursywnie i kulturowo.

Przez model zdaniowy rozumiem strukturalno-semantyczny typ zdania, określony wzorzec składniowy, zdolny do wyrażania prototypowej semantyki, tzw. koncept składniowy. Kategoria tekstowa to z kolei zestaw środków językowych z różnych poziomów, które tworzą całość na podstawie wyrażanej przez nie wspólnej semantyki i pełnionej w tekście funkcji. Istotność porównania tekstów na podstawie przedstawionych w nich modeli zdaniowych wiąże z funkcjonalnym znaczeniem wyboru określonych konstrukcji składniowych preferowanych w danym typie dyskursu: ważne jest nie tylko to, **co** mówimy, lecz również **jak** mówimy. Tekst należący do tej lub innej odmiany dyskursywno-stylistycznej wyróżnia się pod tym względem zarówno określonym zestawem modeli uwarunkowanym przez dany typ dyskursu, jak i specyficznym sposobem ich organizacji (uporządkowania), który determinuje kulturowa tradycja tworzenia tego typu tekstów. Kategorie tekstowe również są warunkowane przez ekstralingwistyczne czynniki tworzenia tekstów, w związku z czym zestaw składających się na nie elementów może się różnić w zależności zarówno od dyskursywno-stylistycznej przynależności tekstu, jak i praktyk dyskursywnych przyjętych w określonej kulturze.

Obiektem opisu są teksty naukowe z obszaru humanistyki (językoznawstwo, literaturoznawstwo, kulturoznawstwo), zbudowane zgodnie z wymogami dyskursu naukowego określonej (tu – rosyjskiej i polskiej) społeczności kulturowej i ujęte w pracy w postaci korpusów. Zawężenie obszaru badań do tekstów humanistycznych związane jest zarówno z moimi zainteresowaniami zawodowymi, jak i ze świadomością istnienia różnic w tekstach z innych dziedzin naukowych. Są to teksty różnych gatunków (artykuły i monografie naukowe), różnych autorów – zarówno znanych badaczy, jak i mniej znanych naukowców. Różnorodność gatunków i autorów stanowi jeden z filtrów doboru materiału i ma na celu ograniczenie indywidualno-autorskich preferencji składniowych oraz neutralizację niektórych uwarunkowań gatunkowych. Poza tym materiał dobierany był zarówno metodą ciągłą, jak i fragmentaryczną, aby uniknąć powtarzania się konstrukcji biorących udział w konstruowaniu typowych bloków tematycznych tekstu naukowego (wprowadzenie hipotezy badawczej, argumentów, wniosków itd.). Każdy korpus liczy po 20000 jednostek predykatywnych – zdaniotwórczych (zdań) i niezdaniotwórczych (komplikatorów).

Praca składa się z trzech rozdziałów, z których pierwszy jest rozdziałem teoretycznym, dwa kolejne zaś to rozdziały materiałowo-badawcze.

W rozdziale pierwszym wprowadzam paradygmat naukowo-badawczy pracy, rozpatrując pojęcia dyskursu i tekstu w ich powiązaniu z pojęciami gatunku i stylu, przedstawiam dyskursywne i gatunkowo-stylistyczne parametry tekstów naukowych oraz różne podejścia do gramatyki i semantyki tekstu, w tym tekstu naukowego. Szczegółowo omawiam jednostki opisu składniowo-semantycznego – model zdaniowy i kategorię tekstową, uwzględniając dotychczasowe opracowania wskazanych zagadnień i wprowadzając znaczące modyfikacje w ich rozumienie.

Pierwszą z modyfikacji jest zmiana w postrzeganiu modelu zdaniowego na potrzeby opracowania spójnego systemu modeli, który obejmowałby wszystkie zdania tekstu naukowego. Przypomnę, że podstawowym założeniem koncepcji modelu zdaniowego jest stwierdzenie, że semantyka pewnego typu preferuje określone konstrukcje składniowe: predykaty z danym typowym znaczeniem standardowo realizują się w równie stypizowanych konstrukcjach składniowych (N.D. Arutûnova, F. Daneš, Z.L. Novoženova, N.K. Onipenko, G.A. Zolotova). U podstaw tego podejścia leży, po pierwsze, przekonanie o powiązaniu pomiędzy sytuacją a jej semantyczną reprezentacją – propozycją (izomorfia semantyczno-składniowa), po drugie – przekonanie o odpowiedniości pomiędzy leksykalnym (morfologicznym) i składniowym wypełnieniem propozycji (izosemia morfologiczno-składniowa). Z drugiej strony w trakcie obserwacji różnych modeli zdaniowych zauważono, że wraz z naruszeniem zasad izomorfii i izosemii ta sama semantyka może być wyrażana w innych (nieprzypisanych do niej) konstrukcjach składniowych. W dotychczasowych ujęciach strukturalno-semantycznych typów zdań dominowało tzw. podejście semantyczne: to prototypowa semantyka dawała nazwę modelowi niezależnie od konstrukcji składniowej, w której była wyrażana. Opisów konstrukcji synonimicznych wyrażających tę samą semantykę dokonywano w oparciu o tzw. schematy strukturalne lub w terminach składni tradycyjnej. Takie podejście nazywam podejściem „od semantyki ku strukturze”.

W swojej pracy proponuję określać model zdaniowy w pierwszej kolejności na podstawie konstrukcji składniowej nazwanej (na stałe) według „przypisanej” do niej prototypowej semantyki. Jeśli naruszone zostają zasady izomorfii i izosemii, ta sama struktura składniowa zaczyna wyrażać niewłaściwą sobie semantykę, nadal pozostając reprezentantką tego samego modelu. Na przykład konstrukcja składniowa (*gdzieś, kiedyś, jak*) jest ktoś/ coś reprezentująca model egzystencjalny w związku z tym, że właśnie ta semantyka jest prototypową dla danej konstrukcji, może wyrażać – w zależności od potrzeb komunikacyjnych

mówiącego – również inne typy semantyki, np. semantykę czynności (*Trwają badania nad przekładem*), nadal pozostając konstrukcją egzystencjalną.

W oparciu o takie podejście i na podstawie przeanalizowanego materiału w rozdziale drugim przedstawiam system modeli składający się z czterech strukturalno-semantycznych typów zdań (model czynności, model charakterystyki, model egzystencji i model stosunków), z których każdy obejmuje zdania bazowe i zdania transformowane. Zdania bazowe są zbudowane zgodnie z zasadami izomorfii i izosemii, w zdaniach transformowanych te zasady są naruszone. Ponadto do zdań transformowanych zaliczane są zdania, w których doszło do zmiany przynajmniej jednego z parametrów modelu bazowego. Opracowanie takiego systemu wymagało określenia szczegółowych kryteriów (parametrów) odniesienia zdania do danego modelu, ustalenia zestawu modeli na podstawie zdań bazowych występujących w danym typie tekstu (w tym sensie, że w innych typach tekstów mogą występować inne modele), opisu i systematyzacji strategii transformacyjnych, prowadzących do zmiany modelowej kwalifikacji zdania, przyporządkowania zdań transformowanych do ogólnego systemu modeli, co ostatecznie pozwoliło na statystyczną analizę występujących w danym typie tekstu modeli.

Ze względu na to, że model zdaniowy jest złożoną jednostką strukturalno-semantyczną, wyodrębnienie poszczególnych modeli opiera się zarówno na kryterium strukturalnym (określona konstrukcja składniowa), jak i semantycznym, uwzględniającym: semantykę predykatu i jego realizację leksykalno-morfologiczną, walencyjne właściwości predykatu (ilość i semantyczne role argumentów, ich obowiązkowość/ fakultatywność), taksonomiczne klasy argumentów i ich realizację leksykalno-morfologiczną. W przypadku zdań bazowych zakwalifikowanie zdania do tego lub innego modelu wydaje się dosyć łatwe już na podstawie kryterium strukturalnego – powierzchniowej struktury składniowej. Dodatkowo modele różnią się strukturą argumentową, semantycznymi rolami argumentów i ich obowiązkowością/ fakultatywnością. Model czynności w swojej typowej realizacji jest dwuargumentowy, argumentami są agens i obiekt. Argument agensowy może być usunięty ze struktury powierzchniowej w wyniku transformacji zdania bazowego (nie jest obowiązkowy). Modele egzystencji i charakterystyki są modelami jednoargumentowymi, ich argumentami są odpowiednio podmiot egzystencji i podmiot charakterystyki. Model relacyjny jest dwuargumentowy, jego argumenty (podmioty i/ lub obiekty relacji) są względnie równoprawne i obowiązkowe we wszystkich realizacjach (bazowych i transformowanych). Modele dwuargumentowe (czynności i relacji) oraz jednoargumentowe (charakterystyki i egzystencji) dodatkowo różnicują się według kryterium taksonomicznej klasy argumentów, semantyki i funkcji predykatów. W modelu czynności predykat cechuje się akcjonalnością, aktywnością,

woluntynościami, przybiera postać zarówno czasowników pełnoznaczących, jak i analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych o znaczeniu czynności intelektualnych, myślenia, mówienia, wiedzy i opinii. W przypadku predykatów peryfrastycznych czasownik pełni funkcję kopulatora, który zachowuje wyżej wymienione charakterystyki predykatu akcjonalnego. W przypadku zmiany klasy taksonomicznej pierwszego argumentu (osoba → nieosoba) w jednoargumentowej strukturze modelu czynności (*człowiek płynie – czas płynie*) czasownik ztraca akcjonalność, co zmienia modelową kwalifikację zdania na egzystencjalną. Jeżeli – podobnie – klasa taksonomiczna pierwszego argumentu zmienia się w strukturze dwuargumentowej (*człowiek pokazuje – analiza pokazuje*) czasownik również traci akcjonalność, co zmienia modelową kwalifikację zdania na relacyjną. Ponadto w modelu relacji predykat ma postać nieakcjonalnego czasownika z semantyką relacyjną, który określa stosunki między dwoma argumentami, z których pierwszy może należeć do każdej z podstawowych klas taksonomicznych (osoba, nieosoba, abstrakcja intelektualna, sytuacja). W modelu charakterystyki predykat przybiera postać nieakcjonalnego orzecznika wyrażonego przymiotnikiem lub imiesłowem, który charakteryzuje podmiot pod względem przypisywanych mu cech, właściwości i funkcji. W modelu egzystencji predykat wyrażony czasownikiem egzystencjalnym stwierdza istnienie podmiotu egzystencji lub charakteryzuje czas, miejsce lub sposób jego (podmiotu) istnienia.

Naruszenie jednego z kryteriów kwalifikacji modelowej prowadzi do odstępstw od zasad izomorfii i izosemii, a ostatecznie – do zmiany w zakwalifikowaniu zdania w systemie modeli. Transformacja bazowego zdania jest rozpatrywana w terminach „innego spojrzenia na sytuację”, wyrażenia określonej semantyki w „obcym” modelu zdaniowym. Większość transformacji w tekście naukowym ma charakter systemowy, a u ich podstaw leżą następujące procesy semantyczne: 1) derywacja semantyczna, 2) zmiany diatetyczne, 3) fikcyjna pasywizacja przy pomocy analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych, 4) niekomplikująca nominalizacja¹, 5) konwersywizacja, 6) transformacje przy pomocy operatora *mieć*.

Po uwzględnieniu zdań transformowanych skład poszczególnych modeli jawi się następująco:

- model egzystencjalny uzupełniają zdania wyjściowo czynnościowe poddane pasywizacji z udziałem formy refleksywnej w języku rosyjskim oraz pseudorefleksywizacji w języku polskim, zdania zawierające nominalizację i deleksykalizowany czasownik

¹ Nie prowadzi do rozbudowy podstawowej struktury semantycznej zdania (polipredykatywności).

egzystencjalny, zdania wyjściowo akcjonalne z elementem modalnym zmienione wg schematu: *ktoś może/ musi coś zrobić – pojawia się możliwość/ konieczność zrobienia czegoś*;

- model charakterystyki wzbogaca się o imiesłowowe zdania bierne, dodatkowo w języku polskim – o zdania zawierające bezosobniki, o transformacje zdań wyjściowo czynnościowych z elementem modalnym wg schematu: *ktoś może/ musi coś zrobić – zrobienie czegoś jest możliwe/ konieczne*, dołącza zdania z odczasownikowymi biernymi przymiotnikami typu *sprawdzalny, widzialny* i in.;

- model relacyjny „wchłania” semantykę czynności, charakterystyki, egzystencji, która zaczyna się wyrażać we właściwej danemu modelowi konstrukcji składniowej w wyniku semantycznej i składniowej derywacji, konwersywizacji analitycznych predykatów o znaczeniu czynności i egzystencji oraz przy pomocy relacyjnego operatora *mieć*.

Jak wynika z obserwacji materiału badawczego, tylko bazowe realizacje ma model czynności, co oznacza, że semantyka egzystencji, charakterystyki i relacji „nie lubi” wyrażać się w modelu czynnościowym. Może to mieć związek z najbardziej rygorystycznymi ograniczeniami nakładanymi na dany model według szeregu parametrów.

Zastosowanie powyższych ustaleń do zebranych korpusów (polskiego i rosyjskiego) pozwoliło przede wszystkim na wyodrębnienie zdań bazowych i zdań transformowanych. Następnie dla każdego z korpusów została obliczona ilość zdań reprezentujących poszczególne modele. Dzięki takiemu dwupoziomowemu charakterowi analizy można było zaobserwować, jaki model dominuje w grupie zdań bazowych, a jaki – w grupie zdań transformowanych, oraz to, jak się zmienia ogólna statystyka dotycząca obecności modelu w tekście przy uwzględnieniu zdań transformowanych.

Analiza wykazała, że w tekstach rosyjskich zarówno na poziomie zdań bazowych, jak i transformowanych dominującą pozycję zajmuje model relacyjny (odpowiednio 58,5% i 45,6%). Na drugim miejscu na poziomie modeli bazowych znajduje się model czynności, którego obecność w tekstach zmienia się zasadniczo przy doliczeniu zdań transformowanych: z drugiego miejsca z wynikiem 22,7% model ów przechodzi na ostatnie czwarte (14,5%). Natomiast peryferyjne na poziomie zdań bazowych modele egzystencji i charakterystyki (odpowiednio 11% i 7,7%) dzięki zdaniom transformowanym ponad dwukrotnie zwiększają swoją obecność w tekstach (odpowiednio 23,5% i 16,4%), zajmując drugie i trzecie miejsce w ogólnej klasyfikacji modeli.

Nieco inaczej wygląda sytuacja w tekstach polskich, w których występują dwa rywalizujące ze sobą modele: model czynności i model relacji z niewielką przewagą ostatniego (40,4% vs 44,5%). Wynik ten znacząco zmienia się na korzyść modelu relacyjnego przy

doliczeniu zdań transformowanych (30,9% vs 41,8%). Za peryferyjne na poziomie zdań bazowych należy uznać modele egzystencji i charakterystyki zajmujące odpowiednio trzecie i czwarte miejsce z wynikami 9,8% i 5,3%. Jednakże w wyniku doliczenia zdań transformowanych obecność w tekstach modelu egzystencjalnego wzrasta do 13,2%. To samo stało się z modelem charakterystyki, który podwoił swoją obecność w tekstach (14,1%).

Jeśli porównamy końcowe zestawy modeli w tekstach rosyjskich i polskich, zauważymy pewne podobieństwo, które dotyczy obecności w tekstach modelu relacji i charakterystyki. Znacząco różni się natomiast procentowy udział w badanych tekstach modelu egzystencji, który w tekstach rosyjskich jest używany dwa razy częściej (23,5% vs 13,2), i modelu czynności, który dwa razy częściej występuje w tekstach polskich (14,5% w tekstach rosyjskich i 30,9% w tekstach polskich). Do transformacji egzystencjalnych odnoszą się przede wszystkim refleksywne zdania bierne w języku rosyjskim i zdania pseudorefleksywne w języku polskim, oraz zdania zawierające niekomplikujące nominalizacje, którym towarzyszą czasowniki egzystencjalne. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że tego typu transformacje są dwukrotnie częstsze w języku rosyjskim.

Przechodząc do omówienia rozdziału trzeciego, należy powiedzieć, że pewne modyfikacje zaszły również w rozumieniu tekstowej kategorii *personalności/ impersonalności*, została ona bowiem osadzona – w odróżnieniu od istniejących ujęć bezosobowości – na dwóch zasadniczych elementach: uniwersalnej tekstowej kategorii autora (T.V. Matveeva, A. Okopień-Sławińska, Z.Â. Turaeva, B. Witosz i in.) i powiązanej z nią jednostce semantycznego poziomu zdania – podmiocie modusowym (N.D. Arutûnova, V.G.Gak, T.V. Šmelëva, A. Wierzbicka i in.). W ten sposób buduję kategorię *personalności/ impersonalności* w oparciu o pojęcie konstrukcji modusowej, przez którą rozumiem każdy element tekstu/ strukturę składniową (wyraz, połączenie wyrazowe, zdanie), cechującą się predykatywnością (w tym ukrytą), która w strukturze głębokiej zawiera podmiot semantyczny, odsyłający do autora tekstu lub innych podmiotów czynności naukowych. Zbadanie tytułowej kategorii poprzedza wprowadzenie pojęcia modusu, opis ramy modusowej tekstu naukowego oraz propozycja klasyfikacji konstrukcji modusowych na podstawie semantyki predykatów.

Jak wynika z analizy zebranego materiału, rama modusowa tekstu naukowego jest bogata, ale nieróżnorodna. Ze wszystkich sensów modusowych, wymienianych przez badaczy, w badanych tekstach naukowych najczęściej przejawiają się dwa: modus intelektualny (myślenie i mówienie) i modus epistemiczny (wiedza i opinia). Jest to związane z czynnikami ekstalingwistycznymi, które rządzą konstruowaniem dowolnego tekstu naukowego. Są nimi etapy działalności badacza, które są nazywane, opisywane i komentowane. Autor konstruuje

tekst, który ma być logiczny i zrozumiały, komentuje swoje i własne rozważania, ocenia je, prowadzi dialog z czytelnikiem, – jest obecny w tekście przez cały czas. Jądro bloku intelektualnego tworzą czasowniki modusowe oznaczające czynności intelektualne, które autor wykonuje w miarę budowania tekstu, jednocześnie je nazywając. Te predykaty można z kolei podzielić na ogólne – mogące się pojawić w dowolnej części tekstu, oraz szczegółowe – związane z określoną sytuacją komunikacyjną: wprowadzeniem celu badań, metodologii, hipotez badawczych, określeniem obiektu badań, definiowaniem terminów, przytaczaniem argumentów, przykładów, wnioskowaniem, przeformułowaniem i in. Blok modusu epistemicznego tworzą zdaniotwórcze i niezdaniotwórcze jednostki predykatywne ze znaczeniami wiedzy i opinii i modalnymi znaczeniami prawdziwości/ pewności i prawdopodobieństwa/ niepewności. Do tego bloku zaliczam również wskaźniki modalności aksjologicznej.

Dalej w pracy ukazana została również specyfika ramy modusowej tekstu naukowego poprzez analizę sposobów eksplikacji modusu. W zależności od związku z częścią dyktalną wszystkie konstrukcje modusowe zostały podzielone na dyskretne – najmniej związane z dictum pod względem składniowym, oraz niedyskretne (inkorporowane) – wchodzące w relacje syntaktyczne z dictum. Do pierwszych należą oddzielne zdania, zdaniotwórcze (orzeczeniowe) struktury predykatywne, które są członem nadrzędnym w zdaniach dopełniających (intensjonalnych/ treściowych), metapredykatywne i modalne wyrazy i połączenia wyrazowe. W grupie drugiej znalazły się konstrukcje nominalizowane, konstrukcje imiesłowe i adverbialne, zdania zawierające czasowniki autoryzujące i kauzatywne. Przeprowadzona na tej podstawie statystyczna analiza obecności konstrukcji modusowych w tekstach naukowych (w porównaniu z dyktalnymi) dowiodła, że w przypadku obu korpusów modus tekstu naukowego jest często eksplikowany – wbrew jego implicytnej naturze, co może być cechą wyróżniającą teksty naukowe na tle innych odmian stylistyczno-dyskursywnych. Co więcej, organizacja obu korpusów pod względem procentowego udziału modusu i dictum wygląda zaskakująco podobnie: w tekstach rosyjskich wynosi on 52,3% (modus) do 47,7% (dictum), w polskich zaś, odpowiednio, – 49,1% do 50,9%. Przypuszczam, że uzyskane wskaźniki odzwierciedlają niektóre uniwersalne zasady modusowo-dyktalnej organizacji tekstu naukowego.

Kolejna część rozdziału trzeciego poświęcona jest realizacji kategorii *personalności/ impersonalności*. Pole kategorii tworzą dwa typy konstrukcji: personalne i impersonalne konstrukcje modusowe, co wymagało stworzenia listy wszystkich konstrukcji impersonalnych wraz z prowadzącymi do ich powstawania strategiami impersonalizującymi. Grupę konstrukcji

personalnych tworzą konstrukcje z osobową formą czasownika (*ja*-formy i *my*-formy z referencją „autor tekstu” oraz *oni*-formy z referencją „inni autorzy”). Strategie impersonalizujące obejmują następujące najważniejsze typy transformacji: transformacje przy pomocy nominalizacji, konstrukcji parentetycznych, konstrukcji imiesłowowych i transformacje modeli zdaniowych opisane w podrozdziale 2.2 (*Синонимия синтаксических конструкций: трансформации базовых предложений*).

Pod względem realizacji personalności oba korpusy wykazują znaczące rozbieżności: w tekstach rosyjskich konstrukcje personalne stanowią zaledwie 7,8% całości konstrukcji modusowych, w tekstach polskich natomiast – 19,7%, co świadczy o tym, że polskie teksty są pod tym względem bardziej „personalne”. Odnotowano również znaczącą dysproporcję pomiędzy występowaniem *ja*-form w rosyjskich i polskich tekstach: w pierwszych stanowią one 5% ogółu konstrukcji personalnych, w drugich – 32%.

Pole impersonalności natomiast wygląda w obu przypadkach bardzo podobnie: główną strategią impersonalizującą jest transformacja modeli zdaniowych, na drugim miejscu znajduje się impersonalizacja przy pomocy nominalizacji, na trzecim i czwartym – impersonalizacja przy użyciu wyrazów/ konstrukcji parentetycznych o charakterze metatekstowym i modalnym i zwrotów imiesłowowych. Pewne różnice dotyczą natomiast strategii impersonalizujących w grupie transformacji modeli zdaniowych. W tekstach rosyjskich najbardziej preferowanymi transformacjami są: 1) pasywizacja, 2) modyfikacje modalno-bezokolicznikowe oraz 3) transformacje przy pomocy niekomplikujących nominalizacji. W tekstach polskich natomiast są to: 1) modyfikacje modalno-bezokolicznikowe, 2) pasywizacja, 3) semantyczna derywacja.

A zatem, jeśli chodzi o wybór dominującego sposobu transformacji, w tekstach rosyjskich nad zdaniami modalno-bezokolicznikovymi przeważają zdania bierne, w tekstach polskich natomiast – odwrotnie. Na szczególną uwagę zasługują strategie, które znalazły się na trzecim miejscu: w tekstach rosyjskich jest to transformacja przy pomocy niekomplikujących nominalizacji, w tekstach polskich zaś – derywacja semantyczna. Fakt ten potwierdza wcześniejsze obserwacje z rozdziału 2. (podrozdział 2.4. – *Сопоставительный анализ русских и польских научных текстов по представленности моделей*) dotyczące częstszego występowania w tekstach polskich zdań o kształcie *tabela pokazuje, artykuł mówi, książka omawia* i in., które nie są popularne w tekstach rosyjskich. W takich przypadkach bardziej preferowanymi konstrukcjami rosyjskimi są zdania bierne z lokalizatorem: *в таблице показаны, в статье говорится, в книге рассматривается* itd. Ponadto, jak dowiodła analiza porównawcza reprezentacji modeli w rosyjskich i polskich tekstach, model egzystencjalny, kształtowany właśnie przy pomocy transformacji zawierających

niekomplikujące nominalizacje, jest modelem peryferyjnym w polskich tekstach naukowych (w odróżnieniu od rosyjskich). Uzyskane statystyki dotyczące strategii impersonalizujących w stopniu znaczącym potwierdzają dane obserwacje oraz unaoczniają związek pomiędzy wyborem tych lub innych modeli zdaniowych i realizacją tekstowej kategorii *personalności/ impersonalności*.

Zaproponowana w monografii metodologia analizy organizacji/ układu tekstu naukowego pod względem występujących w nim modeli zdaniowych oraz realizacji kategorii *personalności/ impersonalności* może być w przyszłości zastosowana w odniesieniu do tekstów należących do innych odmian stylistyczno-dyskursywnych, może też stać się bazą do dalszych badań kontrastywnych w perspektywie międzyjęzykowej – z uwzględnieniem również kolejnych języków. Uzyskane wyniki badań mogą znaleźć zastosowanie w nauczaniu naukowej odmiany języka polskiego oraz przekładu tekstów naukowych. Znajomość preferowanych w danym typie dyskursu konstrukcji pozwala na budowanie poprawnych i naturalnie brzmiących tekstów, co stanowi nieodłączny składnik kompetencji językowej i translatorskiej. Na podstawie monografii jest przygotowywany podręcznik do nauczania rosyjskiego języka nauki i przekładu naukowego w parze język polski – język rosyjski.

Zarówno zaprezentowane w pracy rozważania i propozycje teoretyczno-metodologiczne, jak i częściowe wyniki badań były regularnie podawane do dyskusji w postaci referatów wygłaszanych na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych (Moskwa, Ostrawa, Kraków, Gdańsk, Kaliningrad i in.), są one opublikowane w postaci czternastu artykułów w językach polskim i rosyjskim w wysoko punktowanych czasopismach polskich („Roczniki Humanistyczne”, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, „Język Polski”), w czasopismach zagranicznych („Opera Slavica”, „Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия «Филология, педагогика и психология»”) oraz w kolektywnych monografiach naukowych wydanych w Polsce, Czechach, Rosji. Każda z tych publikacji, zazwyczaj znacząco przeredagowana, została częściowo lub w całości wykorzystana w pracy, na co wskazuję w odpowiednich rozdziałach. Są to następujące teksty:

Kananowicz T., 2022, *Modele zdaniowe w tekście naukowym. Model relacyjny (na materiale tekstów naukowych z obszaru humanistyki)*, „Język Polski”, vol. 102, nr 1, s.41-56. [DOI:10.31286/jp.01003](https://doi.org/10.31286/jp.01003)

Кананович Т., 2021, *Потенциал модуса в исследовании категории автора научного текста (на материале польских и русских научных текстов)*, [в:] Ваулина С.С. (ред.), *Модальность, коммуникация, текст*, Калининград: Издательство БФУ им. И. Канта, с. 218-226. ISBN 978-5-9971-0622-5

Kananowicz T., 2020, *Rama modusowa tekstu naukowego. Propozycja metodologii opisu (na materiale tekstów z obszaru humanistyki)*, „Język Polski”, vol. 100, nr 4, s.84-101. [DOI:10.31286/JP.100.4.6](https://doi.org/10.31286/JP.100.4.6)

Kananowicz T., 2020, *Modus w tekście naukowym*, [w:] Ginter J., Pstyga A., Warda-Radys L. (red.), *Polszczyzna wczoraj i dziś*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s.259-271. ISBN 978-83-8206-094-2

Кананович Т., 2020, *Категория безличности в лингвистических исследованиях: парадигмы интерпретации*, „Roczniki Humanistyczne”, vol. 68, nr 7, s.145-158. [DOI:10.18290/rh20687-10](https://doi.org/10.18290/rh20687-10)

Кананович Т., 2019, *Структурно-семантические типы предложений в научном тексте (на материале текстов гуманитарной направленности)*, [w:] Шумска Д., Озга К. (red.), *Язык и метод: русский язык в лингвистических исследованиях XXI века: синтаксис текста, текст в синтаксисе: лингвистический анализ в бермудском треугольнике: комбинаторика – семантика – прагматика*, nr 6, Kraków 2019, s. 209-218. ISBN 978-83-233-4654-8

Кананович Т., 2019, *Структурно-семантические типы (модели) предложения и их трансформации в научном тексте (на материале русского и польского языков)*, «Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия "Филология, педагогика и психология"», nr 1, с. 34-42.

Kananowicz T., 2019, *Модель предложения в синтаксических теориях*, [w:] Kananowicz T., Klimkiewicz A. (red.), *Porządek słów: gramatyka, tekst, styl, dyskurs: księga jubileuszowa dedykowana Profesor Zoi Nowożenowej z okazji 45-lecia pracy naukowej*, Gdańsk 2019, s. 68-77. ISBN 978-83-7865-727-9

Кананович Т., 2018, *Субъектная структура научного текста*, „Studia z filologii polskiej i słowiańskiej”, vol. 53, s. 115-132. [DOI:10.11649/sfps.2018.009](https://doi.org/10.11649/sfps.2018.009)

Кананович Т., 2018, *Текст и его категории в контрастивных исследованиях*, „Opera Slavica”, vol. 28, nr 2, s. 15-26.

Кананович Т., 2017, *Критерии выделения моделей предложения*, [w:] Lubocha-Kruglik J., Małysa O., Wilk G., Zych A. (red.), *Русистика и современность. Старые вопросы, новые ответы*, Katowice: Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych, s. 475-489. 978-83-7164-973-8

Синявская-Суйковска Т., 2016, *О сопоставительном изучении текстов. Текстовая категория интерперсональности (на материале русского и польского языков)*, [w:] Bogoczova I., Nedomova Z. (red.), *Area Slavica 1*, Ostrava: FF OU, s. 107-117. ISBN 978-80-7464-829-8

Siniawska-Sujkowska T., 2015, *Gramatyczna stylistyka porównawcza jako podstawa metodologiczna w nauczaniu przekładu tekstów specjalistycznych*, „Roczniki Humanistyczne”, vol. 63, nr 10, s. 121-134. [DOI:10.18290/rh.2015.63.10-7](https://doi.org/10.18290/rh.2015.63.10-7)

Синявская-Суйковска Т., 2014, *Текстовая категория ин-персональности и ее реализация в русском и польском научном дискурсе*, [в:] Денисенко В.Н. и др. (сост.), *Функциональная семантика и семиотика знаковых систем: сборник научных статей*, ч. 2, Москва: РУДН, с. 462-470. ISBN 978-5-209-05940-0

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Moja droga naukowa jest nierozzerwalnie związana z dwoma krajami – Białorusią i Polską oraz trzema uczelniami: Białoruskim Uniwersytetem Państwowym w Mińsku, Uniwersytetem im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Uniwersytetem Gdańskim. Na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym w latach 1997-2002 studiowałam dwa kierunki – polonistykę i rusycystykę. Uczyli mnie tacy wybitni sławiści, jak prof. Adam Suprun, prof. Boris Norman, prof. Aleksandr Kiklewicz, prof. Nina Mieczkowskaja, prof. Ałła Kożynowa i in. Już jako studentka wykazywałam się aktywnością naukową, uczestniczyłam w studenckich konferencjach naukowych. Za udział w jednej z nich zostałam nagrodzona udziałem w Letniej Szkole Języka Słowackiego w Bratysławie (2000 r.). Szczególnie interesowały mnie elementy polskiego i rosyjskiego frazematykonów w aspekcie porównawczym, niektórym z nich – wybranym formułom grzecznościowym – poświęciłam pracę magisterską. Po obronie pracy magisterskiej napisanej pod opieką naukową profesora Normana dostałam się na studia doktoranckie na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie za pośrednictwem Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów, którego słuchaczem byłam w czasie robienia doktoratu – w latach 2002-2006. Uczestniczyłam w wykładach znanych polonistów: prof. Jerzego Bartmińskiego, prof. Anny Pajdzińskiej, prof. Stanisława Grabiasa i in. Pracę doktorską pisałam pod kierunkiem prof. Romana Lewickiego, który zapoznał mnie ze światem polskiej translatoryki i zachęcił do prowadzenia badań nad przekładem. W ramach pracy nad doktoratem udało mi się połączyć dwie pasje: starą – reprodukowalne jednostki komunikacyjne (w swojej pracy nazywam je sygnałami metakomunikacyjnymi) i nową – przekład. Po obronie pracy doktorskiej w 2006 roku zostałam zatrudniona w ówczesnym Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej (obecnie – Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich), gdzie pracuję do dziś. Środowisko akademickie, do którego trafiłam, również

wywarło ogromny wpływ na mój rozwój naukowy, poszerzając horyzonty badawcze o zagadnienia stylistyki tekstu/ dyskursu, składni porównawczej, mediolingwistyki, językowych aspektów komunikacji międzykulturowej.

Dorobek, który składa się na moje pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze, nie wliczając dorobku sprzed doktoratu, obejmuje:

– 3 monografie (2 we współautorstwie),

– 63 artykuły naukowe (2 we współautorstwie), z których 39 stanowią rozdziały w monografiach naukowych wydanych w kraju (Białystok, Kraków, Lublin, Olsztyn, Opole, Warszawa i in.) i za granicą (Biełgorod, Granada, Kaliningrad, Mińsk, Moskwa, Ostrawa, Sofia, Ulianowsk i in.), 24 zostały opublikowane w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych, m.in. w czasopismach „Język Polski”, „Przegląd Rusycystyczny”, „Roczniki Humanistyczne”, „Między Oryginałem a Przekładem”, „Opera Slavica”, „Verba. Северо-Западный Лингвистический Журнал”, „Rossica Olomucensia” i in.

Pierwsza monografia pt. *Adekwatność funkcjonalna przekładu a sygnały metakomunikacyjne (na materiale przekładów prozy rosyjskiej XX wieku na język polski)* (Gdańsk 2008) to książka powstała na podstawie rozprawy doktorskiej. Dwie pozostałe, mające charakter współautorski, są wynikiem współpracy międzynarodowych zespołów badawczych w ramach projektu *Oblicza lingwistyki XXI wieku: obiekty, metody, interpretacje*, który dał nazwę serii. Są to monografie *W kręgu zagadnień dyskursu medialnego* (drugi tom serii, polsko-rosyjski zespół badawczy, współautorzy: A.W.Połonki, A. Pstyga, Gdańsk 2021) oraz „*Swój*” i „*obcy*” w języku, tekście i kulturze: szkice o uniwersalnej kategorii lingwistyczno-kulturowej (trzeci tom serii, polsko-bułgarski zespół badawczy, współautorzy: V.S. Hantov, Z. Nowożenowa, Gdańsk 2021).

Ponadto jestem współredaktorem naukowym 5 monografii kolektywnych wydanych w Wydawnictwie Uniwersytetu Gdańskiego oraz jednym z pomysłodawców międzynarodowego projektu publikacyjnego i współredaktorem powstałej w jego ramach serii *Oblicza lingwistyki XXI wieku: obiekty, metody, interpretacje*.

Wygłosiłam również 46 referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych (Bułgaria, Czechy, Hiszpania, Rosja, Ukraina i in.). Obok licznych prezentacji konferencyjnych siedmiokrotnie występowałam z wykładami na uczelniach zagranicznych w ramach programu Erasmus+ (Trinity College, Dublin, Irlandia; Ostravska Universita, Ostrawa, Czechy; Universidad de Granada, Granada, Hiszpania; New Bulgarian University, Sofia, Bułgaria; Rosyjski Uniwersytet Przyjaźni Narodów, Moskwa, Rosja; Bałtycki Federalny Uniwersytet im. I. Kanta w Kaliningradzie, Kaliningrad, Rosja).

W kręgu moich zainteresowań naukowych, poza wspomnianą już lingwistyką i stylistyką tekstu (naukowego), znajdują się: 1) zagadnienia politycznego dyskursu medialnego (prasowego), 2) lingwistyczne i kulturowe aspekty komunikacji międzykulturowej, 3) teoretyczne i praktyczne zagadnienia przekładu (literackiego, specjalistycznego).

1. Zagadnienia politycznego dyskursu medialnego (prasowego)

W ramach pierwszego bloku tematycznego w latach 2018-2022 opracowałam szereg artykułów z zakresu polskiego politycznego dyskursu prasowego, z których większość złożyła się na rozdział w wieloautorskiej monografii naukowej pt *W kręgu zagadnień dyskursu medialnego* (współautorzy: A.W.Połonski, A. Pstyga, Gdańsk 2021). Są to, m. in., następujące prace:

Kananowicz T., 2021, *Dynamika wizerunku Jarosława Kaczyńskiego na łamach tygodnika „Newsweek Polska”*, [w:] Horyń E., Młynarczyk E., Żmigrodzki P. (red.), *Język polski – między tradycją a współczesnością: księga jubileuszowa z okazji stulecia Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego/ Prace Monograficzne – Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, nr 1030, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, s. 357-369. ISBN 978-83-8084-625-8

[DOI:10.24917/9788380846258.28](https://doi.org/10.24917/9788380846258.28)

Kananowicz T., 2021, *Polski polityczny dyskurs prasowy. „Magna Polonia” – nowy głos nowej opozycji*, [w:] Śładkiewicz Ż., Klimkiewicz A., Wielądek K. (red.), *Perswazja językowa w różnych dyskursach*, vol. 5, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s.86-93. ISBN 978-83-8206-218-2

Кананович Т., 2020, *Имидж Ярослава Качиньского в политическом дискурсе польской публицистики (на материале социально-политических еженедельников)*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 1 (169), s.36-54. [DOI:10.31261/pr.7721](https://doi.org/10.31261/pr.7721)

Кананович Т., 2019, *Политические нарративы Польской публицистики (на материале социально-политических еженедельников "Newsweek Polska" и "Sieci")*, [в:] Полонский А. В., Ушакова С.В., Нарожняя С.М. (ред.), *Дискурсология и медиакритика современных СМИ: сборник научных трудов по материалам конференции 2-4 октября 2019*, Белгород: ПОЛИТЕРРА, с. 300-306. ISBN 978-5-98242-289-7

Kananowicz T., 2018, *Walka ideologii na łamach tygodników „Newsweek Polska” i „Sieci”: kacyzm vs układ*, „Język Polski”, vol. 98, nr 4, s. 38-46. [DOI:10.31286/JP.98.4.4](https://doi.org/10.31286/JP.98.4.4)

Кананович Т., 2018, *Идеологическая борьба на страницах журналов "Newsweek Polska" и "Sieci": либеральная трансформация vs. либеральная революция*, „Przegląd Rusycystyczny”, vol. 40, nr 4, s. 100-115.

Mój wkład w monografię stanowi 1/3 całości.

W opracowanym rozdziale eksponuję mechanizm oddziaływania ideologicznego z pomocą ideologemów, przedstawiam semantykę i strukturę tych konstruktów oraz proponuję spójną koncepcję analizy dyskursywnej polskiego dyskursu politycznego w tej jego części, która ukazuje się na łamach polskich wydawnictw społeczno-politycznych. Analiza ideologemów pozwala na zrekonstruowanie wchodzących w ich skład wartości i antywartości, umożliwia identyfikację obozu bohaterów i antybohaterów (wrogów). Jednym z ważnych mechanizmów przy konstruowaniu ideologemu jest jego profilowanie: wyprowadzenie na powierzchnię dyskursu wybranych elementów pojęcia, niekiedy drugorzędnych w jego powszechnym rozumieniu, lecz uwypuklonych i odpowiednio podanych w przypadku ideologemu. Ukazuję działanie tego mechanizmu na przykładzie ideologemów *liberalna rewolucja vs liberalna transformacja* oraz *układ vs kaczyzm*. Bronię tezy, że na podstawie analizy wybranych ideologemów można nie tylko z dużą dozą pewności określić preferencje polityczne czasopisma, ale też zakreślić „pejzaż” narracji politycznych danego kraju.

2. Lingwistyczne i kulturowe aspekty komunikacji międzykulturowej

Drugi blok tematyczny, rozwijany na przestrzeni ponad dziesięciu lat, dotyczy lingwistycznych i kulturowych aspektów komunikacji międzykulturowej. Składające się na ten blok wybrane artykuły zostały wykorzystane (po odpowiednim zredagowaniu) w monografii wieloautorskiej „*Swój” i „obcy” w języku, tekście i kulturze: szkice o uniwersalnej kategorii lingwistyczno-kulturowej* (współautorzy: V.S. Hantov, Z. Nowożenowa, Gdańsk 2021). Są to, m. in., następujące prace:

Кананович Т., 2018, *Восприятие советской культуры польскими студентами (на материале кинофильма «Девчата»)*, [w:] Шарафутдинова Н.С., Соснина Е.П., Тарасова Н.Н. (ред.), *Современные технологии обучения иностранным языкам. Международная научно-практическая конференция (Россия, Ульяновск, 18 февраля 2021 года): сборник научных трудов*, Ульяновск УЛГТУ, с. 174-182. ISBN 978-5-9795-1782-7

<http://lib.ulstu.ru/venec/disk/2021/30.pdf>

Синявская-Суйковская Т., 2016, *Гданьск по-русски*, [w:] Nowożenowa Z., Kananowicz T. (red.), *Tekst jako kultura. Kultura jako tekst*, t. 2, Gdańsk 2016, s. 173-184. ISBN 978-83-7865-433-9

Siniawska-Sujkowska T., 2016, *Oswajanie obcości. Transkrypcja języka białoruskiego: norma i uzus*, [w:] Rogowska-Cybulska E., Cybulski M. (red.), *Norma i uzus współczesnej polszczyzny: wybrane problemy*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 106-114. ISBN 978-83-7865-458-2

Siniawska-Sujkowska T., 2012, *Obcość w dialogu kultur: Polska i Rosja*, [w:] Pstyga A. (red.), *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 81-85. ISBN 978-83-7326-878-4

Новоженова З., Синявская-Суйковска Т., 2012, *Межкультурный контакт в письменной коммуникации: к проблеме трансляции имен собственных и графических знаков*, „Acta Neophilologica”, vol. 14, nr 1, s. 117-128.

Синявская-Суйковска Т., 2010, *Восприятие чужого в Польше и России: заимствования, перевод и межкультурная коммуникация*, [в:] *Русский язык и культура в зеркале перевода. Материалы II международной научно-практической конференции*, Москва: Высшая школа перевода МГУ, с. 508-512. ISBN 978-5-87449-085-0

Mój wkład w monografię stanowi 1/3 całości.

W opracowanych rozdziałach w pierwszej kolejności poruszam problemy kulturowego i językowego osvajania elementów (sygnałów) obcości w kulturze przyjmującej. Wśród omawianych sygnałów znalazły się wybrane graficzne i paragraficzne elementy rosyjskiego i polskiego tekstu naukowego, które w przestrzeni wielojęzycznej monografii naukowej mogą powodować napięcia międzykulturowe, sposoby przekładu gdańskich urbanimów z przetłumaczonych na język rosyjski przewodników turystycznych oraz sposoby transkrybowania nazwisk białoruskich piłkarzy pozyskanych z komentarzy na polskich sportowych stronach internetowych. Wszystkie wskazane zjawiska łączy brak ustabilizowania w kulturze przyjmującej przejawiający się w ogromnej wariantywności rozwiązań adaptacyjnych wbrew istniejącej normie. Świadczy to m.in. o jej (normy) niewystarczającym poziomie uszczegółowienia i potrzebie pogłębionej refleksji językoznawczej/ translatorycznej/ redaktorskiej we wskazanych obszarach.

Kolejne zamieszczone w monografii teksty poruszają kwestię recepcji obcości: w pierwszym przypadku recepcji kultury chińskiej przez polskich studentów kierunku sinologia, którzy spędzili roczny staż w Chinach, w drugim – recepcji kultury radzieckiej przez polskich studentów studiujących na kierunku roszoznawstwo (na materiale filmu „Dziewczyny” w reżyserii J. Czulukina). W obu przypadkach zwracam uwagę na dydaktyczny potencjał wymiarów kulturowych w pracy z kulturowym doświadczeniem polskich studentów.

3. Teoretyczne i praktyczne zagadnienia przekładu

Trzeci obszar badawczy obejmuje zagadnienia przekładu różnego typu tekstów w parze język polski – język rosyjski.

W badaniach nad przekładem literackim poruszam kwestię funkcjonalnych podstaw wyodrębniania jednostek przekładowych i szczegółowego opisu strategii translatorskich dla każdej takiej jednostki, skupiając szczególną uwagę na takich jednostkach przekładu jak frazemy i frazeologizmy, gry słowne, nazwy realiów, elementy graficzne i in. Zagadnieniom tym poświęciłam następujące prace:

Кананович Т., 2022, *Православная культура в романе Е. Водолазкина «Лавр»: рецепция в Польше и перевод на польский язык*, [w:] Александрова П. и др. (ред.), *Бизнес коммуникации, язык, литература и культура: сборник докладов юбилейной научно-практической конференции с международным участием, посвященной 10-летию магистерской программы «Бизнес коммуникации» и 25-летию бакалаврской программы «Русистика (русский язык, литература и культура)»*, София: НБУ, с. 318-331. ISBN 978-619-233-209-9

Кананович Т., 2021, *Problemy przekładu transformacji frazeologicznych M. Uspieńskiego na język polski*, „Verba. Северо-Западный Лингвистический Журнал”, nr 2 (2), с. 65-78. DOI:10.34680/VERBA-2021-2(2)-65-78

Кананович Т., 2018, *Игры Виктора Пелевина: проблемы перевода*, [w:] Pstyga A., Kananowicz T., Buchowska M. (red.), *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza, t. 7, Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 209-219. ISBN 978-83-7865-597-8

Кананович Т., 2017, *Художественный перевод: единицы и стратегии перевода*, [w:] Шарафутдинова Н.С. (ред.), *Актуальные задачи лингвистики и межкультурной коммуникации. VII Международная научно-практическая конференция (Россия, г. Ульяновск, 17 января 2017 года): сборник научных трудов*, Ульяновск: УЛГТУ, с. 85-95. ISBN 978-5-9795-1642-4

Кананович Т., 2017, *Единицы художественного перевода (на материале романа В. Пелевина «Священная книга оборотня» и его перевода на польский язык)*, [w:] Федь Т., Георгиева И., Янкова Д. (сост.), *Русистика: русский язык, культура и литература: Международная научная конференция: София, 16-17 декабря 2016 г.*, София: НБУ, с. 149-160. ISBN 978-954-535-980-4

Siniawska-Sujkowska T., 2010, *O granicach twórczości translatorskiej raz jeszcze (na materiale przekładów poezji A. Achmatowej na język polski)*, [w:] Lewicki R. (red.), *Przekład. Język. Kultura*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 143-153. ISBN 978-83-227-3203-8

W ramach badań nad przekładem specjalistycznym rozważam miejsce tego przekładu na tle ogólnej teorii przekładu, omawiam i porównuję istniejące dokumenty normatywne regulujące działalność tłumaczy specjalistycznych w Polsce i Rosji, analizuję rodzaje

kompetencji tłumacza tekstów specjalistyczny, kładąc szczególny akcent na kompetencję tekstowo-dyskursywną, umożliwiającą tworzenie naturalnie brzmiącego tekstu, również jako wyniku procesu przekładowego. Postuluję, że biorąc pod uwagę naturalność brzmienia przekładu jako jeden z wyznaczników jego adekwatności funkcjonalnej, powinniśmy rozważyć wyodrębnienie dla tekstów specjalistycznych większych jednostek przekładowych, a mianowicie – kategorii tekstowych. Właśnie badania w tym zakresie skłoniły mnie do zajęcia się podstawami i zasadami wyodrębniania oraz opisu kategorii tekstowych. W poświęconych tym zagadnieniom artykułach wykorzystuję materiał tekstów prawno-prawniczych, urzędowych, technicznych i naukowych:

Siniawska-Sujkowska T., 2016, *Teoria przekładu specjalistycznego w ZSRR i Rosji na tle ogólnej teorii przekładu*, „Między Oryginałem a Przekładem”, vol. 22, nr 2, s. 41-55. [DOI:10.12797/MOaP.22.2016.32.04](https://doi.org/10.12797/MOaP.22.2016.32.04)

Siniawska-Sujkowska T., 2016, *Polszczyzna w przekładzie rosyjskiego tekstu naukowego: studium przypadku. Implikacje dla teorii przekładu specjalistycznego*, [w:] Pstyga A., Milewska-Stawiany M. (red.), *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. 5. *Polszczyzna w tekstach przekładu*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 97-106. ISBN 978-83-7865-370-7

Синявская-Суйковская Т., 2014, *В поисках естественности звучания переводного специального текста: текстовая категория как единица перевода*, „Annales Neophilologiaurum”, nr 8, s. 125-140.

Синявская-Суйковская Т., 2014, *Виды риска при переводе специальных текстов (русско-польское и польско-русское направление)*, «Проблемы речевой коммуникации», вып. 14, Саратов, с. 92-102.

Siniawska-Sujkowska T., 2013, *Status tłumacza i normy przekładu tekstów specjalistycznych w Rosji (na materiale Zaleceń dla tłumaczy, zleceniodawców i redaktorów w zakresie tłumaczeń pisemnych)*, „Między Oryginałem a Przekładem”, vol. 21, s. 129-143.

Синявская-Суйковская Т., 2013, *Теоретические основы перевода специальных текстов*, [в:] Кіклевіч А., Важнік С. (red.), *Palanistyka = Polonistika = Polonistyka 2012*, Мінск: Medysont, с. 299-319. ISBN 978-985-6982-97-5

Siniawska-Sujkowska T., 2011, *Zastosowanie funkcjonalno-tekstowego modelu przekładu tekstów specjalistycznych (na materiale polskich i rosyjskich tekstów prawnych i prawniczych)*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, vol. 6, s. 73-83.

Siniawska-Sujkowska T., 2011, *Лексика инструкций по эксплуатации бытовой техники как переводческая проблема*, [w:] Grabska M. (red.), „*Słowa, słowa, słowa...*” w komunikacji językowej, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 111-117. ISBN 978-83-7531-144-0

Синявская-Суйковска Т., 2011, *Проблемы перевода договоров: польско-русское направление*, [в:] Н.С. Шарафутдинова (ред.), *Современные технологии обучения иностранным языкам*, Международная научно-практическая конференция (г. Ульяновск, 26 января 2011 года): сборник научных трудов, Ульяновск: УлГТУ, s. 172-177. ISBN 978-5-9795-0753-8

Синявская-Суйковска Т., 2011, *Проблемы перевода юридических текстов и их решение в рамках функционально-текстового подхода*, [w:] Nowożenowa Z. (red.), *Tekst jako kultura. Kultura jako tekst*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 245-253. ISBN 978-83-7326-786-2

Синявская-Суйковска Т., 2010, *Подготовка профессиональной языковой личности на занятиях по переводу специальных текстов (на материале договоров)*, [в:] *Русский язык и литература в международном образовательном пространстве: современное состояние и перспективы. II Международная конференция, Гранада, 8-10 сентября 2010 г., т. II*, Granada, s. 1386-1391. ISBN 978-84-8041-145-5

Синявская-Суйковска Т., 2010, *Роль текстовых категорий в структуре инварианта специальных текстов с точки зрения переводоведения: теоретические основания*, [в:] Ваулина С.С., Грешных В.И. (ред.), *Модели в современной науке: единство и многообразие*, Калининград: Издательство РГУ им. И. Канта, с. 267-273. ISBN 978-5-9971-0041-4

Синявская-Суйковска Т., 2010, *Особенности перевода научных текстов (лингвистика) с русского языка на польский на занятиях по переводу специальных текстов*, [w:] Русык-Sztajdel H., Szyszkowa S. (red.), *Nauczanie języka rosyjskiego studentów filologii rosyjskiej, cz.2*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 171-183. ISBN 978-83-227-3137-6

Синявская-Суйковска Т., 2009, *Цель перевода, тип текста и текстовые категории как основные переменные модели перевода*, „Вестник Томского государственного университета”, № 4 (8), с. 38-46.

We wszystkich wskazanych obszarach mój rozwój naukowy był możliwy dzięki wsparciu finansowemu ze strony Uniwersytetu Gdańskiego. Regularnie przyznawano mi granty na badania własne (BW), które zyskiwały wysoką ocenę recenzentów przedkładanych projektów (8 grantów w okresie 2008-2015). Dzięki tym środkom odbyłam również kilka kwerend i staży badawczo-rozwojowych na Białorusi i w Rosji (2009, 2012, 2014, 2015). W roku 2011 zostałam stypendystką programu „Kształcimy najlepszych – kompleksowy program rozwoju doktorantów, młodych doktorantów i akademickiej kadry dydaktycznej Uniwersytetu

Gdańskiego” zrealizowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (projekt pt. „Tekst specjalistyczny: semantyka, pragmatyka, przekład”).

Ponadto byłam współorganizatorem szeregu międzynarodowych konferencji naukowych organizowanych na Wydziale Filologicznym UG. W latach 2009 i 2014 pełniłam funkcję sekretarza konferencji *Tekst jako kultura. Kultura jako tekst*. Poza wsparciem organizacyjnym do moich obowiązków należało opracowanie naukowej koncepcji konferencji, która miała połączyć dwa kluczowe pojęcia współczesnego językoznawstwa – tekstu i kultury, przygotowanie programu konferencji, moderowanie dyskusji naukowej w czasie obrad plenarnych i sekcyjnych. Należy nadmienić, że formuła konferencji okazała się bardzo udana, gdyż w ramach pierwszej edycji udało nam się zgromadzić 76 uczestników z polskich, rosyjskich, ukraińskich, litewskich oraz białoruskich ośrodków naukowych, druga edycja połączyła 50 badaczy z Rosji, Gruzji, Bułgarii, Iranu, Litwy i oczywiście Polski. Za każdym razem wykłady plenarne prowadzili znamienici naukowcy, których udało mi się zaprosić do udziału. Konferencje te zaowocowały długotrwałą współpracą z wieloma zagranicznymi ośrodkami.

Byłam również członkiem komitetu organizacyjnego międzynarodowej konferencji naukowej *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza VI* (UG, 2016), międzynarodowej konferencji naukowej *Mowa – Człowiek – Świat: perswazja językowa w różnych dyskursach II* (UG, 2018), konferencji naukowej *Polszczyzna wczoraj i dziś – pamięć, inspiracje, perspektywy* (UG, 2019), *Mowa – Człowiek – Świat. Perswazja językowa w różnych dyskursach III* (UG, 2021). Do moich zadań należało wsparcie organizacyjne konferencji, opieka nad gośćmi, moderowanie sekcji oraz – w przypadku konferencji *Mowa – Człowiek – Świat: perswazja językowa w różnych dyskursach II* (UG, 2018) – przygotowanie studentów do symultanicznego tłumaczenia wystąpień plenarnych.

Dwukrotnie przygotowywałam anonimowe recenzje artykułów na zlecenie redakcji czasopism „Mundo Eslavo” (Universidad de Granada) i „Studia Rossica Posnaniensia” (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Również dwukrotnie uczestniczyłam w publikacjach podręcznikowych w charakterze konsultanta językowego (Marciszewska M., Sładkiewicz Ż., 2014, *Ćwiczenia z fonetyki języka rosyjskiego dla początkujących*, Gdańsk) i korektora przekładów tekstów literackich z języka rosyjskiego na język polski (Kalita L., 2020, *Wybrane zagadnienia z najnowszej prozy rosyjskiej. Skrypt dla studentów 1 roku roszjoznawstwa*, Gdańsk).

Jestem członkiem Pracowni Badań nad Komunikowaniem Medialnym (afiliowanej przy Wydziale Filologicznym UG), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego.

W IRiSW pełniłam i pełnię kilka ważnych funkcji: kilkakrotnie byłam sekretarzem i członkiem Komisji Rekrutacyjnej (2008, 2009, 2015), w latach 2012-2015 byłam opiekunem roku na kierunku filologia rosyjska na studiach zaocznych, w latach 2016-2021 – opiekunem roku na kierunku filologia rosyjska na studiach stacjonarnych; w latach 2012-2013 i 2013-2014 wchodziłam w skład Instytutowej Rady Programowej; w latach 2013-2019 oraz 2021-2022 byłam zakładowym koordynatorem sylabusów. Od roku 2021 jestem członkiem Wydziałowego Biura ds. Promocji oraz członkiem Rady Promocyjnej w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich. Od roku 2009 jestem instytutowym koordynatorem programu Erasmus+.

Pełniąc tę funkcję, jestem odpowiedzialna za podpisywanie umów z partnerami z uczelni europejskich, pozyskiwanie środków na współpracę międzynarodową z uczelniami nieeuropejskimi (Erasmus KA107, obecnie Erasmus KA171), prowadzenie rekrutacji wśród studentów, koordynowanie i nadzorowanie wyjazdów/ przyjazdów kadry akademickiej i studentów – naszych i zagranicznych. Obecnie Instytut ma podpisanych 13 umów bilateralnych z uczelniami europejskimi, do których co roku wyjeżdża liczne grono naszych studentów (Litwa, Niemcy, Bułgaria, Czechy, Macedonia, Hiszpania, Turcja). Od roku 2018, przygotowując coroczne wnioski, pozyskuję środki na współpracę z uczelniami z Białorusi, Rosji, Kazachstanu, w tym roku współpraca zostanie poszerzona na takie kraje, jak Gruzja, Kirgistan, Uzbekistan i Azerbejdżan. Dzięki tym środkom stała się możliwa realizacja międzynarodowego projektu pt. *Oblicza lingwistyki XXI wieku: obiekty, metody, interpretacje*, której owocem jak dotychczas są 3 tomy monografii wieloautorskich. Tym samym wnoszę znaczący wkład w umiędzynarodowienie Instytutu, Wydziału i Uczelni.

Miałam również zaszczyt otrzymać dwie nagrody Rektora UG: pierwsza z nich to Nagroda zespołowa pierwszego stopnia za książkę pt. „*Słowa, słowa, słowa...*” w *komunikacji językowej III* (2012 r.), druga – Nagroda Rektora dla pracownika Uniwersytetu Gdańskiego w roku jubileuszowym obchodów 50-lecia Uniwersytetu Gdańskiego (2020 r.). W roku 2017 zostałam odznaczona brązowym medalem Za Długoletnią Służbę.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

Osiągnięcia dydaktyczne

Prowadziłam i prowadzę różnego typu zajęcia: od ćwiczeń, przez konwersatoria, wykłady i seminaria (dyplomowe i magisterskie) na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia na kierunkach filologia rosyjska, rosjoznawstwo i sinologia oraz na polonistycznych studiach podyplomowych Nauczanie języka polskiego jako obcego.

Tematyka prowadzonych zajęć jest różnorodna: od wykładów i ćwiczeń z gramatyki opisowej współczesnego języka rosyjskiego (fonetyka, morfologia, składnia), poprzez język SCS i gramatykę historyczną języka rosyjskiego, wstęp do językoznawstwa, komunikację międzykulturową, retorykę, analizę lingwistyczną tekstu, techniki negocjacji i komunikacji interpersonalnej po szereg przedmiotów translatorycznych: wstęp do translatoryki, przekład tekstów mówionych, przekład tekstów specjalistycznych, przekład tekstów literackich, przekład audiowizualny, przekład ustny (konsekwentny i symultaniczny), przekład naukowy, przekład intersemiotyczny, przekład tekstów prawnych, slang w przekładzie. Przez ostatnie dwa lata współprowadziłam również przedmiot gramatyka języka polskiego w nauczaniu cudzoziemców mówiących językiem słowiańskim na studiach podyplomowych Nauczanie języka polskiego jako obcego.

Doświadczenie dydaktyczne wykorzystuję i pogłębiam prowadząc również wykłady dla studentów za granicą w ramach programu Erasmus+ (Irlandia, Bułgaria, Czechy, Hiszpania, Rosja).

W latach 2013-2016 współpracowałam z Okręgową Komisją Egzaminacyjną w Gdańsku, dla której przygotowywałam arkusze maturalne z języka rosyjskiego (poziom podstawowy i rozszerzony) oraz zestawy testów na egzamin ustny z języka rosyjskiego (poziom rozszerzony).

Opieka nad studentami

Pod moim kierunkiem (od roku 2006) napisano 91 prac licencjackich i 8 magisterskich z zakresu językoznawstwa, translatoryki i komunikacji międzykulturowej. W ubiegłym roku akademickim 6 słuchaczy mojego seminarium dyplomowego wzięło udział w międzynarodowej konferencji młodych naukowców „Slavica Iuvenum” (Uniwersytet Ostrawski, Czechy), teksty wystąpień zostały opublikowane.

W roku akademickim 2020-2021 sprawowałam opiekę naukową nad stypendystką Programu Stypendialnego Rządu RP dla Młodych Naukowców panią Ainagul Ussebayevą z Kazachstanu.

Jako Instytutowy Koordynator programu Erasmus+ opiekuję się również studentami wyjeżdżającymi na uczelnie zagraniczne oraz studentami przyjeżdżającymi w celu zrealizowania semestru studiów w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich. Do moich zadań należy organizacja spotkań informacyjnych, prowadzenie rekrutacji, nadzorowanie przygotowania dokumentów – learning agreements, rozliczenie wyjazdów. W przypadku studentów przyjeżdżających zajmuję się ponadto przygotowywaniem planu zajęć i sporządzaniem dokumentów podsumowujących naukę – transcripts of records. Dotychczas na uczelnie partnerskie wyjechało 82 studentów kierunków filologia rosyjska, roszoznawstwo i studia wschodnie, przyjechało do nas 18 studentów z Litwy, Niemiec, Serbii, Turcji i Bułgarii.

Od roku 2018 jestem opiekunem naukowym Koła Sympatyków Dziedzictwa Słowiańskiego „Aoryst”.

Osiągnięcia organizacyjne i popularyzujące naukę

Działania o charakterze organizacyjnym i popularyzatorskim stanowią dla mnie ważny komponent funkcjonowania w środowisku akademickim. Za działalność m.in. na tym polu otrzymałam wspomnianą powyżej Nagrodę Rektora z okazji jubileuszowych obchodów 50-lecia Uniwersytetu Gdańskiego (2020 r.).

W ramach działalności popularyzatorskiej prowadziłam i prowadzę prelekcje i wykłady otwarte dla młodzieży szkolnej, studentów i interesariuszy zewnętrznych na ich zaproszenie. Jako opiekun naukowy Koła „Aoryst” organizuję i prowadzę warsztaty popularyzujące wiedzę o językach starosłowiańskim i staroruskim wśród członków koła. Popularyzuję naukę również poprzez wykłady otwarte wygłaszane na posiedzeniach Gdańskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego.

W latach 2014-2022 wraz ze studentami brałam udział w wydarzeniach promujących Instytut w ramach Bałtyckiego Festiwalu Nauki, Dni Neofilologii, Dni Otwartych Wydziału Filologicznego, Pikników Naukowych (warsztaty tłumaczeniowe, projekcje filmowe, stoiska kulinarne). W latach 2018-2022 byłam współorganizatorem Dni Słowiańskich Piśmiennictwa i Kultury.

Jak już wspominałam, jestem również opiekunem naukowym Studenckiego Koła Sympatyków Dziedzictwa Słowiańskiego „Aoryst”. Koło powstało w 2018 r. z inicjatywy ówczesnych studentów 2 roku filologii rosyjskiej pod wpływem prowadzonego przeze mnie

przedmiotu Język SCS i gramatyka historyczna języka rosyjskiego. Koło zrzesza studentów zainteresowanych problemami szeroko rozumianego dziedzictwa słowiańskiego, w tym przede wszystkim językami dawnymi: praindoeuropejskim, prasłowiańskim, starosłowiańskim, staroruskim, staropolskim i in. Działalność Koła ma także sprzyjać pogłębianiu zainteresowań naukowych studentów oraz umożliwić realizację własnych celów badawczych i pasji twórczych.

Jako opiekun naukowy Koła „Aoryst” reżyseruję spektakle, w których biorą udział członkowie Koła i które następnie są wystawiane w ramach organizowanych przez Instytut lub Wydział wydarzeń (Dni Otwarte Wydziału Filologicznego, Dni Słowiańskich Piśmiennictwa i Kultury), sprawuję nadzór merytoryczny nad przygotowywanymi przez studentów projektami, m.in. nad wystawą „Gramoty na korze brzoźowej” (2018-2019), nad kanałem na YT „Sensacje lat minionych” popularyzującym wiedzę o dziedzictwie Słowian (od roku 2020) i in.

Od ponad 10 lat jestem członkiem zespołu organizującego coroczny Konkurs Translatoryczny dla studentów (nie tylko UG). Przygotowuję teksty z zakresu przekładu literackiego i oceniam przekłady jako członek jury. Dotychczas odbyło się 12 edycji konkursu.

Będąc czynnym tłumaczem pisemnym i ustnym języka rosyjskiego regularnie biorę udział w projektach i wydarzeniach popularyzujących wiedzę o historii i kulturze Rosji oraz innych krajów słowiańskich, zapraszając na nie również studentów Instytutu. W ten sposób pomagam lepiej zrozumieć tajniki zawodu tłumacza oraz poszerzam kontakty Instytutu z interesariuszami zewnętrznymi.

Ponadto nieustannie dbam o swój rozwój zawodowy, doskonaląc naukę języka angielskiego i biorąc udział w organizowanych przez UG warsztatach sprzyjających podwyższeniu moich kwalifikacji. W latach 2019-2022 wraz z członkami Koła „Aoryst” uczyłam się języka starogreckiego.

Szczegółowy wykaz wszystkich wspomnianych w tym punkcie osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę znajduje się w załączniku nr 3 – *Wykaz osiągnięć naukowych*, p. III. – *Współpraca z otoczeniem społecznym i gospodarczym*.

Gdańsk, 18.02.2023 r.

Tatiana Kananowicz